

SAKSAMAA

Üldandmed

Pindala 356 910 km²

Põllumajanduse kasutuses olevad maad 174 885,9 km² (49%)

Loodusvarad (sh. energiavarad) - rikkalikult kivi- ja kaalisoola, vähesel määral raua-, nikli- ja vasemaaki, mets, kivisüsi, pruunsüsi, maagaas, nafta, uraan

Rahvaarv 82 miljonit

Rahvastiku tihedus 230 in/km²

Keskmine eluiga 77 aastat (meestel - 73 a; naistel - 80 a)

Saksamaa (ametlik nimi Saksamaa Liitvabariik) on föderaalne vabariik Kesk-Euroopas. Ta piirneb Taani, Poola, Tšehhi, Austria, Šveitsi, Prantsusmaa, Luksemburgi, Belgia ja Hollandiga. Põhjas moodustavad loodusliku riigipiiri Põhjameri ja Läänemeri.

Pealinn ja valitsuse asukoht on Berliin, mõned üksikud ministeeriumid ja föderaalinstiitutsioonid asuvad Bonnias, endise Lääne-Saksamaa pealinnas. Poliitiline ülesehitus on föderaalne ja organiseeritud parlamentaarse demokraatiana. Põhiseaduse järgi määratleb Saksamaa end demokraatliku ja sotsiaalse liitriigi ning õigusriigina. Riik koosneb 16 osaliselt suveräänsest liidumaast. Saksamaa on 82 miljoni elanikuga Venemaa järel elanike arvult teine riik Euroopas ja suurim Euroopa Liidus. Saksamaa on ka ÜRO, Euroopa Liidu, NATO ja G8 liikmesriik. Õigusloome eest vastutavad iga nelja aasta järel otsestest valimistel valitav *Bundestag*, ja *Bundesrat*, kus on 69 esindajat 16 liidumaalt (*Bundesländer*).

Euroopa Liidus räägitakse saksa keelt emakeelena rohkem kui ühtegi teist keelt. Saksamaa on majandusvõimsuselt maailmas kolmandal kohal. Saksamaa on humalatootmises maailmas teisel kohal ning saksa õlu kvaliteeti hinnatakse kõrgelt. Moseli ja Reini jõgede orus toodetakse aga ka veini.

Saksamaa lipp on kolme värvi

Asend

Saksamaa asub Kesk-Euroopas 47°16 15' ja 55°03 33' põhjalaiuse ning 5°52 01' ja 15°02 37' idapikkuse vahel. Põhjas piirneb Saksamaa Taaniga (piiri pikkus 67 km), kirdes Poolaga (442 km), idas Tšehhiga (811 km), kagus Austriaga (815 km, ilma piirita üle Bodensee), lõunas Šveitsiga (316 km, koos Büsingeni eksklaaviga, kuid ilma piirita üle Bodensee), edelas Prantsusmaaga (448 km), läänes Luksemburgi (135 km) ja Belgiaga (156 km) ning loodes Hollandiga (567 km). Riigipiiri kogupikkus on 3757 km. Kui loodes ja kirdes moodustavad loodusliku riigipiiri Põhjameri ja Läänemeri, kuulub Saksamaale ka osa Alpidest.

MAJANDUS

Energiamajandus

Aasta 2004 seisuga toodeti Saksamaal kokku 566.9 miljard kilowatt-tundi (kWh) elektrit, millest välja imporditi 50.8 miljard kWh. Energijaotumine Saksamaal 2004. aasta seisuga oli järgmine: 40% nafta, 24% kivisüsi, 22%

maagaas, 11% tuumaenergia, 2% hüdroenergia ja 2% muu energia. Energiavarudest leidub rikkalikult kivisütt (Ruhri tööstuspiirkonnas) ja pruunsütt (Saksimaal ja Harzi mäestik). Maagaasi leidub peamiselt Põhja- ja Lõunasaksamaal. Põhjameres ja Põhja-Saksamaal on riigil ka väikesed naftavarud. Suurte jõgede olemasolu (Rein, Elbe, Doonau jne) võimaldab ka hüdroenergia kasutamist, kuid siiski maailma mastaabis suured hüdroelektrijaamad Saksamaal puuduvad. Kuna kõik potentsiaalsed hüdroenergia tootmiseks sobivad kohad on juba kasutusele võetud, siis tulevikus selle osakaal enam tõusta enam ei saa. Viimasel aastakümnel on Saksamaal kõvasti hakatud rõhku panema ka tuuleenergiale: Saksamaast on saanud maailma suurim tuuleenergiatootja terves Maailmas. Aastaks 2021 on otsustatud kõik saksamaal töötavad tuumaelektrijaamad sulgeda ja sealt tulenev energiapuudujääk asendada rohelise energia näol. Aastaks 2050 on võetud vägagi suurejooneline eesmärk: tõsta taastuva energia osakaal energiamajanduses 50% peale.

Tööstus

Suur osa Saksamaal leiduvast toorainest on tänaseks ennast juba ammendanud. Ohtralt on veel naatriumi leiukohti. Harzi mäestik kaevandatakse veel ka pliid ja tsinki. Saksamaal esineb nii kerge kui ka rasketööstusettevõtteid. Suurimad tööstusettevõtted paiknevad Ruhri piirkonnas tooraine olemasolu ja Reini jõe tõttu. Piirkonnas asuvad suured tööstuslinnad, nagu Essen ja Dortmund. Ülemaailmset kuulsust on sakslased kogunud autotööstusega, mis on väga kõrgelt hinnatud üle terve maailma: on ju Volkswagen ja Daimler-Chrysler ühed suurimad autotootjad terves maailmas (aasta 2001 seisuga tootsid ettevõtted kahepeale ligi 10 miljon masinat). Ka elektroonikatööstuses ollakse tasemel (tänu suurettevõttele Siemens Group). Metallurgias pole Saksamaal küll maailma juhtivamaid riike, kuid Euroopas talle vastast ei ole. Näiteks ollakse Euroopa suurim terase tootja ja eksportija. Alumiiniumi puhul jäädakse alla vaid Norrale. Kergetööstuse hõive riigis suur pole, kuna masstoodang on koondunud odavama tööjõuga riikidesse. Siiski pärinevad paljud arenenud riikides tuntuks saanud brändid just nimelt Saksamaalt (näiteks sportrõivaste bränd Adidas). Kõrgtehnoloogilise tootmise arengueeldused on kõrged. Riigis on selleks vajaminevat kapitali, nõudlust kui ka võimalusi ekspertide väljakoolitamiseks.

RIIK

Haldusjaotus

Saksamaa koosneb 16 liidumaast (ametlikult maast (Land)):

Alam-Saksi (Niedersachsen) - Pealinn: Hannover (9)

Baden-Württemberg (1) - Pealinn: Stuttgart

Baieri (Bayern) (2) - Pealinn: München

Berliin (Berlin) (3)

Brandenburg (4) - Pealinn: Potsdam

Bremen (5)

Hamburg (6)

Hessen (7) - Pealinn: Wiesbaden

Mecklenburg-Vorpommern (8) - Pealinn: Schwerin

Nordrhein-Westfalen (10) - Pealinn: Düsseldorf

Rheinland-Pfalz (11) - Pealinn: Mainz

Saarimaa (Saarland) (12) - Pealinn: Saarbrücken

Saksi-Anhalt (Sachsen-Anhalt) (14) - Pealinn: Magdeburg

Saksimaa (Sachsen) (13) - Pealinn: Dresden

Schleswig-Holstein (15) - Pealinn: Kiel

Tüüringi (Thüringen) (16) - Pealinn: Erfurt

Rahvastik

Pärast reformatsiooni on Lõuna-Saksamaa valdavalt katoliiklik ja Põhja-Saksamaa protestantlik. 19. sajandi lõpul algas sakslaste eelkristlike juurte otsimine, mille religioosse müstika pinnal kasvas välja rassistlik natsionaalsotsialism.

Pärast Teist maailmasõda on Saksamaale saabunud hulgaliselt Türgist pärit võõrtöölisi, kes töid kaasa islami. Saksamaa suurlinnad on kujunenud paljude Aasia ja Ameerika uusreligioonide keskusteks Euroopas.

Rahvastik numbrites ja paiknemine

Saksamaa on suurriik, kus elab 82 422 299 inimest, millega on ta rahvaarvult suurim riik Euroopas. Saksamaa iive on olnud üldjoontes juba 18. sajandist positiivne, kuid 21. sajandil on hakanud vaikselt langema, olles hetkel isegi negatiivselt -0,02%. Prognooside kohaselt on aastaks 2050 Saksamaa rahvaarv langenud 70 miljonini. Saksamaal elanikutihedus on 227 inimest ruutkilomeetri kohta, kuid see varieerub riigi siseselt. Suurim on ta endiste/praeguste tööstuspiirkondade juures, kuhu on tekkinud suured linnastud (näiteks Ruhri tööstuspiirkond). Väiksem tihedus on Lõuna- Saksamaal, kus mõnevõrra takistavaks faktoriks on mäed. Viimasel aastakümnel on vähenenud ka endise Ida-Saksamaa rahvastikutihedus, kuna hulk inimesi on suundunud elama läände, et leida paremad töövõimalused. Seega rahvastiku paiknemine sõltub nii looduslikest põhjustest kui ka sotsiaalsest olukorrast. (töökohtade arv jne). Võrreldes naaberriikidega on Saksamaa suhteliselt tihedalt asustatud, kuna minevikus toimunud sõdade tõttu on riik kaotanud palju enda endiseid territoriaalseid valdusi. Naabritest on suurem rahvastikutihedus vaid madalmaades.

Kultuur

Saksa keel oli varem lingua franca Kesk-, Ida- ja Põhja-Euroopas ja on inglise keele järel teine enimõpitud võõrkeel. Saksa kultuur on väga rikas, riiki tuntakse kui das Land der Dichter und Denker (poetide ja mõtlejate maa).

Heliloojad: Bach, Beethoven, Brahms, Händel, Mendelssohn, Schumann, Wagner

Kirjanikud: Böll, Goethe, Grass, Heine, Hesse, Mann, May, Schiller, Schweitzer

Filosoofid: Engels, Habermas, Hegel, Heidegger, Kant, Leibniz, Marx, Nietzsche, Schopenhauer

Teadlased: Born, Bunsen, Einstein, Gauss, Heisenberg, Hertz, Hilbert, Kepler, Ohm, Planck, Röntgen

Leiutajad: Benz, Diesel, Gutenberg, Lilienthal, Linde, Otto, Siemens, Zuse

LOODUS

Kliima

Mõõdukas kliima sooja suve ja külma talvega, aga pikemaajalised pakase- ning lumeperioodid on haruldased. Vihma sajab aastaläbi. Talve keskmine temperatuur on 0 kraadi. Sademeid on mõõdukalt, 500 mm. Saksamaa on enamikus lehtmetsade vööndis, mäestikes on okasmetsad.

Veestik

Niiske kliima tõttu on veevarud suured. Jõesid kasutatakse tööstuses ja vee transpordiks. Jõgede vahele on rajatud palju kanaleid. Järvi on Saksamaal vähe. Kalavarud on veekogudes tühised.

Maastik

Kolmandik riigi põhjapoolsest osast asetseb Põhja-Euroopa tasandikul. Märgalad ja soised tingimused leiduvad enamasti Hollandi piiri lähedal. Liivases Macklenburgis kirdes on palju jääajast liustike poolt vormitud järvi.

Kesk-Saksamaad kujutab muustritu mäginine maa, millest mõningad mäed on juba vormitud iidse vulkaanilise aktiivsuse poolt. Kesk-kõrgmaad jätkuvad idas ja põhjas kuni Saaleni ja liituvad Maagimäestikuga Tšehhi piiril. Berliinist lõunas, riigi kesk-ida osas, on maapind rohkem madal nagu põhjas koos liivase pinnasega ja jõgede ääres asetsevate märgaladega nagu Spreewaldi regioon.

Lõuna-Saksamaa pinnavorme iseloomustavad varieeruvad sirgjoonelised mägede ja kõrgendike ulatused. Lõunapiiril asetsevad Alpid on suurimad mäestikud, kuid erinevalt Šveitsist ja Austriast asetseb Saksamaa pindalal väike osa alpidest. Schwarzwaldi edelapiiril Prantsusmaa lähistel eraldab Reini Doonau ülemjooksust selle idanõlvadel.

Maakasutus

Saksamaa pindalast (357 021 km²) on 4750 km² niisutamata maa ja 7798 km² kaetud veega. 33% Saksamaast on kaetud põllumaaga ja 31% metsadega. Kõigest 15% on karjamaa jaoks. Saksamaal on 2389 km rannajoont ja kokku on piirisid 3621 km ulatuses (päripäeva põhjast: Taani 68 km, Poola 456 km, Tšehhi 646 km, Austria 784 km, Šveits 334 km, Prantsusmaa 451 km, Luksemburg 138 km, Belgia 167km, Holland 577 km).

Loomad

Sealsed suured teed metsades ja mägised teed laiuli paisatud asupaikadega sisaldavad üllatavalt varieeruvat ürgset loodust. Paljud regioonid kubisevad ulukitest – mitmeid hirveliike, vutid ja faasanid. Mägi- ja kaljukitsed Alpi regioonides, kelle arvukus on kaitstud mitmete ulukiseadustega. Metssea arvukus, mis tõusis suuresti pärast II maailmasõda jahimääruste tõttu, on nüüd vähendatud, et see loom ei oleks enam ohtlik inimestele ja nende põllusaadustele. Üldlevinud on jänes. Ilves taasesineb Tšehhi piirialadel ja põder ning hunt on juhuslikud sissetulijad idast. Ehkki karu ja hunt on nüüdseks väljasurnud looduses, on metskasside arvukus taas tõusnud pärast II maailmasõda, eriti Eifeli ja Hunsrücki piirkondades ning Harzi mägedes. Tuhkrut, nugist, kobrast ja mäkra võib leida kesk- ja lõuna kõrgendikel. Tavapärased roomajad on salamandrid, mitmed sisalike ja madude liigid, millest ainult rästik on mürgine.

Taimestik

Pärast Jääaega olid lössi alad kaetud tamme ja pöögi metsadega, mis tänapäevaks on suuremas osas kadunud. Põhja-Saksamaa ranniku liivased alad olid algselt valdavalt kaetud tammikute ja kaasikutega. Need puhastati ja asendati kanarbikuga lammaste karjamaadeks koos pinnase erosiooniga. 19. sajandil kasutati seal kunstliku väetist, et arendada seda maad põllunduseks. Kesk-Saksamaa kõrgendikud on traditsionaalse pöögi valdused. Ehkki pöök suudab elutseda hästi toitainevaesel pinnasel kattes pae- ja liivakivisid, on paljud asendunud männiga madalmaadel ja kuusega kõrgendikel. Saksa metsad on tugevalt saanud kannatada happevihmade käes, milles on suuremas osas süüdi emissioonid (või väävel dioksiidid ja lämmastikoksiidid) elektrijaamadest, tööstushoonestustest ja mootorsõidukitest. Kahju on ka märgatav Kagu-Saksamaal Ore mäestiku lähistes, mis piirneb Tšehhiga ja selle pruunsüsi-põletavate tööstustega.

Veekogud

Jõed

Kümme pikemat osaliselt või tervenisti läbi Saksamaa voolavat jõge on:

Doonau (Donau; 2852 km), Rein (Rhein; 1320 km), Elbe (1165 km), Odra (Oder; 866,12 km), Mosel (545 km), Main (524 km), Inn (510 km), Weser (433 km), Saale (413 km), Spree (382 km)

Järved

Suuremad järv on Bodeni järv (536 km²), Müritz (117 km²) ja Chiemsee (80 km²).

AJALUGU

Germaani hõimude varajane ajalugu (100 eKr–300 maj)

Arvatakse, et germaani hõimude etnogenees sai alguse hilisel põhja pronksiajal või kõige hiljem eel-rooma rauaajal. Hõimud hakkasid 1. sajandil eKr liikuma Lõuna-Skandinaaviast ja Põhja-Saksamaalt lõuna, ida ja lääne poole. Nii said nad kokku gallia keltide, pärsia, balti ja slaavi hõimudega Ida-Euroopas. Varasest germaani ajaloost teatakse üldiselt vähe, teatakse vaid nende läbikäimisest ja kaubavahetusest Rooma Impeeriumiga. On muidugi ka arheoloogilisi leide. Rooma keiser Augustuse ajal hakkas rooma kindral Publius Quinctilius Varus varuma sõjaväge Saksa alade vallutamiseks.

9. aastal said needsamad rooma väed, keda juhtis Publius Quinctilius, lüüa saksa hõimu käest, keda juhtis Arminus Hermann. Teutoburgi metsa lahing toimus Reini jõe ja Doonau vahel ning ei puudutanud Rooma Impeeriumi kuidagi. Aastaks 100, mis on ka Tacituse "Germania" aeg, olid saksa hõimud asustanud enamuse tänapäeva Saksamaa aladest: Reinist Doonauni. Kolmanda sajandi paiku tõstsid pead hulk Lääne-Germaani hõime: allemannid, frangid, saksid, friislased, sikambrid ja tüürlased. Umbes 260. aastal murdsid needsamad saksa hõimud läbi Limesi frondi ehk liikusid kaugemale Reini ja Doonau jõgedest.

Saksa Rahva Püha Rooma Keisririik (843–1806)

Keskaegne keisririik tekkis 843. aastal sellisest piirkonnast, haldusalast nagu Karolingide Impeerium, mis oli asutatud 25. detsembril 800. aastal Karl Suure poolt. Uus tekkinud impeerium püsis 1806. aastani. Selle territoorium ulatus Eideri jõest põhjas Vahemereni lõunas. Tihti viidatakse tekkinud riigile ka kui Püha Rooma Riigile või Vanale Keisririigile. Ametlik riigi nimi oli siiski Saksa Rahva Püha Rooma Keisririik ("Sacrum Romanum Imperium Nationis Germanicæ").

Keiser Otto I juhtimisel ühendati Lotring, Saksimaa, Frangimaa, Svaabimaa, Tüürling ning Baierimaa ning Saksa kuningas krooniti 962 Püha Rooma Riigi keisriks. Järgmise dünastia valitsemisajal 11. sajandil liideti Saksa aladega ka Põhja-Itaalia ja Burgundia, ehkki keisrivõimu nõrgestas nn investituuritüli – konflikt keisri ja paavsti vahel maavalduste küsimuses. Saksa keisrid olid isegi kirikust välja arvatud kuni 1122. aasta Wormsi rahuni. Hohenstaufeni keisrite ajal (1138–1254) suurendasid saksa vürstid veelgi oma mõjujõudu ida ja lõuna suunas. Põhja-Saksa linnad aga rikastusid Hansaliidu liikmetena.

Kui Hohenstaufenite dünastia hääbus, tekkis mõneks ajaks – 25 aastaks interregnum ehk võimuta aeg. Ükski valitseja ei suutnud ülal hoida seadusi või õigusi, aadlikud eirasid seadusi, röövrüütlid laastasid maad. Kuna keisrivõim ei kehtinud ja rüütlid omavahel jagelesid, oli linnadel aega ja võimalust oma mõjuvõimu kasvatada. Nii sõlmisidki kaubalinnad kaitseliidu – Hansalinnade liidu. Lõpuks siiski leidis mees, kes sai riigi valitsemisega hakkama – Rudolf I ning pärast tema troonile asumist 1273 olid kõik Saksa keisrid Habsburgide, Wittelsbachi või Luxemburgi soost.

1517. aastal kirjutas munk Martin Luther oma 95 teesi. Eraldiseisev luteri kirik sai tunnustust: paljudes saksa vürstiriikides sai see 1530. aastal õiguslikuks usutunnistuseks. Kuid päris nii rahumeelseks asi ei jäänud. Lahkarvamused usuküsimustes viisid Kolmekümneaastase sõjani (1618–1648), mis laastas Saksamaad. Ajaloolased väidavad, et maailmasõjad ongi tegelikult Kolmekümneaastase sõja jätkuks. Selle sõja lõpetas Vestfaali rahu 1648. Kuid keisririik jagati de facto paljudeks iseseisvateks vürstiriikideks. Pärast 1740. aastat valitses Saksamaad duaalsus (kaksikmonarhia) – Austria Habsburgid ja Preisimaa Kuningriik. Preisi Kuningriiki valitses 1740. aastast kuningas Friedrich II, kes läks ajalukku kui Friedrich Suur. Prantsusmaa hugenotid ja teised vähemused leidsid Preisimaal pelgupaiga. 1806. aastal tegid keisririigile kiire lõpu Napoleoni sõjad.

Nimelt alates 1793. aastast oli Saksamaa mässitud esmalt koalitsioonisõdadesse, seejärel Napoleoni sõdadesse. Reinist lääne pool olevad alad kaotati Prantsusmaale. 1803. aastal viidi läbi territoriaalreform. Kirik kaotas palju privileege ja senised 289 pisiriiki koondati 112-ks suuremaks haldusüksuseks. Mõned nendest nagu Baierimaa ja Baden-Württemberg toetasid sõjas Austria vastu Napoleoni ja 1806 lakkas Saksa Rahvuse Püha Rooma Keisririik olemast. Baierimaa, Baden-Württemberg said kuningriigi õigused ning Napoleon lõi Jena jõe lahingus Preisimaad ja Prantsusmaa okupeeris riigi.

Restauratsioon ja revolutsioon(1814-71)

Igal asjal on lõpp – kui venelased, austerlased ja preislased 1813 Leipzigi all Rahvaste Lahingus lõpuks Napoleoni väed purustasid. Sellele järgnes veel prantslaste kaotus brittidele Waterloo all Brüsseli lähedal. Peale selliseid sündmusi korraldati 1815. aastal Viini kongress – Viin tantsis. Sellel kongressil asutati Saksa Konföderatsioon (Saksa Liit), mis koosnes 42-st Austria poolt kontrollitavast riigist ja linnast. Seda juhtis Bundestag Maini äärselt Frankfurdist. Napoleoni vastu suunatud vabastussõjad tugevdasid Saksamaal soovi reformide ja rahvusliku ühtsuse järele.

1820–1830 toimus kiire industrialiseerimine ja moodustati tolliliit, mis oli esimene samm ühtse Saksamaa suunas. Hilisem kantsler Otto von Bismarck soodustas ühinemist kõigi sõjaliste ja diplomaatiliste vahenditega.

Mitmete revolutsiooniliste liikumiste valguses Euroopas algatasid intellektuaalid ja keskklass Märtsirevolutsiooni Berliinis. Preisi sõjavägi surus selle 1849. aastal veriselt maha. Samal aastal alustas Preisimaa Saksamaa ühendamist. Selleks sõlmiti koos Saksimaa ja Hannoveriga sama mais leping, mida hakati nimetama Kolme Kuninga Uniooniks. Sellega ühines peatselt 28 Saksa riiki. Sündmuste käiku sekkus Venemaa, kelle survele pidi Preisimaa Olomouci linnas kirjutama alla kokkuleppele Austriaga, millega ta lubas loobuda Saksamaa ühendamise plaanist enda juhtimise alla. Ühtlasi taastati ka Saksa Liit, milles liidriroll kuulus Austriale. Kokkulepet hakati kutsuma Olmützi alanduseks.

Pärast võitu 1866. aastal Austria ja Prantsusmaa üle kuulutatigi Versailles' lossi peegelsaalis 1871. aasta 18. jaanuaril välja Saksa keisririik.

Saksa Teine Reich (1871-1918)

Uut keisririiki valitses Preisi Hohenzollernite dünastia ning selle pealinnaks oli Berliin. Keisririik ühendas kõiki saksa laialipillutud alasid, peale Austria – Kleindeutschland ehk Väike-Saksamaa. Alates 1884. aastast hakati asutama ka mõningaid kolooniaid väljaspool Euroopat.

Perioodil peale Saksamaa ühendamist, mida tunti ka Gründerzeit nime all, kindlustas Saksa positsiooni keiser Wilhelm I – nimelt ta lõi liite, alliansse, näiteks piiras Prantsusmaa diplomaatiliste meetmetega, vältis sõdu. Siiski, Saksamaa hakkas tänu oma ühendamisele teistesse pisut üleolevalt suhtuma ning see muidugi tekitas välissuhetesse mõrasid. Enamikest vastloodud liitudest arvati Saksamaa välja. Täpsemalt: Prantsusmaa lõi uusi suhteid kirjutades 1904 Ühendkuningriikidega alla Entante Cordiale lepingule ning kindlustas oma suhteid Venemaaga. Peale oma Austria-Ungari suhetele jäi Saksamaa üha enam üksi ja isoleerituks.

Saksa imperialism jõudis väljapoole oma riiki ja liitus teiste Euroopa jõududega, et sisse nõuda oma osa Aafrikas. Aafrika alad jagati Berliini Konverentsil Euroopa jõudude all. Saksamaale jäid mõningad tükid Aafrika mandrist, seal hulgas Ida-Aafrika, Kagu-Aafrika, Togo ja Kamerun. Tormijooks Aafrika poole tekitas pingeid "Suurte Jõudude" vahel, s.t Ühendkuningriik, Austria-Ungari, Preisimaa, Venemaa ja Prantsusmaa. Teatud küsimustes konsulteeriti ka Hispaania, Portugali ja Rootsiga. Arvatakse, et nendes pingetes peituvadki põhjused, mis löid tingimused Esimese maailmasõja alguseks.

Austria kroonprintsipi mõrv 28. juulil 1914 vallandas Esimese maailmasõja. Saksamaa, osana ebaedukatest keskjõududest, sai maitsta kaotusvalu Liitlasvägede käest. Seda ühes kõigi aegade verisemas kokkupõrkes. Novembris 1918 vallandus Saksa Revolutsioon ning keiser Wilhelm ja kõik saksa vürstid loobusid troonist. 11. novembril 1918 tegi vaherahu sõjale lõpu ja Saksamaa oli sunnitud alla kirjutama Versailles Rahulepingule juunis 1919. Need läbirääkimised, vastupidiselt tavapärasele sõjajärgsele diplomaatiale, ei kaasanud keskjõude. Saksamaa kaotas suuri alasid Poolale, Prantsusmaale, Leedule. Reparatsioonikulud olid meeletud ja pärssisid majandust, tööstust. Leping võeti Saksamaal vastu kui sõja jätk ning selle rankus olevat otseselt seotud natsismi pea tõstmisega.

Weimari Vabariik (1919-33)

Pärast edukat Saksa Revolutsiooni 1918. aasta novembris kuulutati välja vabariik. Weimari Põhiseadus sai kehtivaks, kui president Friedrich Ebert selle 11. augustil 1919 allkirjastas. 1918 loodi Kommunistlik Partei. Loojateks olid Rosa Luxemburg ja Karl Liebknecht. Peale kompartei loodi 1919. aastal ka Adolf Hitleri juhtimisel Saksa Rahvussotsialistlik Töölispartei.

Et kogu riik kannatas Suure depressiooni – majanduslanguse – all, mida tekitasid Versailles' rahu rasked tingimused ja mitu järjestikust ebastabiilset valitsust, siis nõrgenes saksa poliitiliste üksuste, parlamendiliikmete, parteide tähtsaim tunnus: parlamentaarne demokraatia. Seda võimendas veelgi laialtlevinud parempoolsete liikumine (monarhistid, rahvuslased ja natsid). Ekstreemsed poliitilised jõud kasutasid olukorda, kommunistid ja natsionalistid kõigutasid noort demokraatiat. Dolchstoßlegende on poliitiline müüt, mis väidab, et Saksamaa kaotas Esimese maailmasõja tänu Saksa revolutsioonile, mitte sõjalisele kaotusele. Teisest küljest, radikaalsed vasakpoolsed kommunistid, nagu näiteks Spartakusbund, oli tahtnud tühistada seda, mis neile tundus "kapitalistliku valitsusena" ning asemele panna Räterepublik – nõukogude vabariik. Mitu parteid suutis lüüa parlamendi vägesid ja toimus tuhandeid poliitiliselt motiveeritud mõrvu. Tulemuseks olid parlamendi poolt hirmutatud valijad ning kõikjale külvatud vägivald ning viha rahva hulgas, kes kannatas töötuse ja vaesuse all. Pärast edutuid valitsuskabinette ei näinud president Paul von Hindenburg alternatiive ning oli parempoolsete nõuandjate poolt nurka surutud – ta nimetas 30. jaanuaril 1933 riigikantsleri ametisse Adolf Hitleri.

Kolmas Reich (1933–45)

27. veebruaril 1933 süüdati Reichstag põlema. Põhilised demokraatlikud õigused tühistati hädaabil välja antud dekreetide, seadustega. Võimaldav akt, volitus andis Hitleri valitsusele täieliku õigusliku võimu – ainult Sotsiaaldemokraatlik partei hääletas selle vastu. Kommunistid aga ei suutnud elujõulist vastuseisu näidata, kuna suur hulk nende hulgast oli juba trellide taha pandud või tapetud. Kehtestati totalitaarne tsentraliseeritud võim, Saksamaast sai ühe partei riik. Tööstust kontrolliti ning reguleeriti uute määruste ja nõudmistega. Seda muidugi selle poole, et toodetaks sõjatehnikat. 1936. aastal sisenesid saksa väed demilitariseeritud Reinimaale ja Briti peaministri, Neville Chamberlaini rahusoosiv poliitika oli tol hetkel täiesti ebaadekvaatne. Julgust juurde saanud, järgis Hitler 1938. aastast laiendamispoliitikat, et asutada Suur-Saksamaad. Et vältida kahe frondi sõda, sõlmis augustis 1939 Hitler Nõukogude Liiduga Molotov-Ribbentropi pakti, mida Saksamaa hiljem rikkus. Pakt seisnes selles, et Nõukogude liidu välisasjade rahvakomissar Molotov eelistas saksa-sõbralikku joont, uskus, et kui Hitler just peab Prantsusmaa ja Suurbritanniaga Poola pärast sõdima, siis võib NL jääda samal ajal neutraalseks ja koguda jõudu, kuna lääneriigid kurnavad end läänerindel, nagu Esimeseski maailmasõjas, välja. Algasid Saksa-NL kaubandusläbirääkimised ja ehkki Prantsusmaa ja UK tegid hillinemisega katset taastada Esimese MS aegset Kolmikliitu, saabus saksa välisminister Joachim von Ribbentrop visiidile Moskvasse. Saksa eesmärk oli elimineerida Poolast kumav oht ja teha algust Lebensraumi

– eluruumi – vallutamiseks idas. Kui läbirääkimised algasid, oli selge, et nii Saksamaal kui ka Nõukogude Liidul on sihikul suured territoriaalsed vallutused, milleks tuleb Poola ja Ida-Euroopa ära jagada. Nõukogude-Saksa mittekallaletungi leping kirjutati alla ja 23. augustil 1939 kuulutati ta välja. Tõeline sisu oli aga kirjas salaprotokollis, kus olid fikseeritud Poola ja Soome ning Eesti, Läti, Leedu jagamise üksikasjad.

1939. aastal kasvasid militarismist, natsionalismist ja territoriaalküsimustest tekkivad pinged, mis vallandusid 1. septembril blitzkrieg is Poola vastu. Esimesed ettevalmistused sõjaks olid alanud juba augustis ja 1. septembril toimus ilma sõda kuulutamata. Ettekäändeks olid valesüüdistused, et poolakad kohtlevad Danzigi sakslasi halvasti. Ning lisaks, sakslased olid fabritseerinud intsidendi, nagu oleks poolakad rünnanud piiri lähedal asuvat saksa raadiojaama ning levitasid sellest fotosid SS-laste seas. Pealegi, tänu MRP-le oli Hitler kindel, et NL sekkumist pole karta. 2 päeva hiljem kuulutasid britid ja prantslased sakslastele sõja ning Teine maailmasõda oligi alanud. Saksamaa võttis kiiresti otsesest või kaudset võimu suure osa Euroopa üle. 22. juunil 1941 murdis Hitler pakti Venemaaga avades Idaliini ja tungides Nõukogude Liitu. Peatselt pärast seda, kui jaapanlased ründasid Ameerika baasi Pearl Harbouris, kuulutas Saksamaa USA-le sõja. Ehkki alguses liikusid Saksa väed rünnakust üllatunud Nõukogude Liidus kiirelt edasi, tõi Stalingradi lahing sõjas endaga kaasa suure pöörde. Järgnevalt, saksa väed hakkasid idaliinilt tagasi liikuma, mis lõpuks viis Saksamaa lüüasaamiseni. 1945. aasta 8. mail andis Saksamaa pärast seda, kui Punaarmee okupeeris Berliini, alla.

Saksa okupatsioonialad 1946 pärast territoriaalseid annekteerimisi idas. Saarland sai Prantsuse protektoriaadiks 1947-56 Selles, mis hiljem sai tuntuks holokausti nime all, suruti Kolmanda Reichi valitsuse poliitikast tingituna alla mitmeid ühiskonna liikmeid: juute, slaavlast, mustlast, homoseksuaale, vabamüürlasi, poliitilise dissidente, preestreid, piiskoppe, usklikke vastaseid ja kõikide muude hulgas vaimse puudega inimesi. Natsi režiimi ajal hukati umbes 11 miljonit inimest, sealhulgas 4-6 miljonit juuti. Kogu Euroopas on teine maailmasõda ja natsi genotsiid vastutavad 35 miljoni surma eest.

Saksa enda kaotused: sõjas sai surma mitu miljonit saksa sõdurit ja tsiviilisikut, kokku pea 10 miljonit. Suured territoriaalsed kaotused ning teistest riikidest pea 15 miljonit välja heidetud, koju saadetud sakslast ning paljude suurte linnade hävitamine.

Jagatud Saksamaa ja taasühinemine (1945-90)

Saksamaa tingimusteta kapituleerumine lõpetas kõikide aegade kõige verisema sõja. Kolme suurriigi juhtide konverents Jaltas määras mitte ainult Saksamaa edasise struktuuri, vaid Euroopa tulevase näo aastakümneteks. Potsdamis fikseeriti ka selle üksikasjad. Saksamaa kaotas idas suure osa territooriumist, viies sealt välja oma kaasmaalased. Neli võitjariiki – Inglismaa, Prantsusmaa, Ameerika Ühendriigid ja Nõukogude Liit – jaotasid Saksamaa ja Berliini okupatsioonitsoonideks, mis pidid jääma kehtima kuni uue, demokraatliku Saksamaa loomiseni.

Peamised sõjaroimarid toodi Nürnbergis kohtu ette ja mitmele neist määrati surmanuhtlus. Peatselt alanud nn külm sõda muutis Saksamaa ida ja lääne vahelise vastuseisu tallermaaks. Soviettide korraldatud berliini blokaadile 1948 vastasid lääneriigid õhusillaga, mis lubas Berliinil vabalinnana edasi eksisteerida.

23. mail 1949. aastal kuulutati kolmes läänepoolses okupatsioonitsoonis välja Saksa Föderatiivne Vabariik (Bundesrepublik Deutschland, BDR). Sellele vastas Nõukogude Liit Saksa Demokraatliku Vabariigi (Deutsche Demokratische Republik, DDR) väljakuulutamise. Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriigid kohustusid kaitsma Saksamaa kunagise pealinna lääneosa Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Nõukogude Liidu anneksiooni katsete vastu. Linna eristaatus jäi püsima riigi taastamiseni 1990.

Saksa Demokraatlik Vabariik oli sõltumatu demokraatlik riik ainult nime poolest. Temast sai NSVL satelliitriik ja Varssavi pakti läänepoolne bastion. Vastupanukatsed, nagu tööliste ülestõus Ida-Berliinis 17. juunil 1953^[1], suruti räigelt maha. Paljud SDV kodanikud põgenesid läände. Seepärast otsustas SDV valitsus ehitada risti läbi Berliini okastraadiga müüri. Tööd alustati 13. augustil 1961. SDV salapolitsei kontrollis inimesi täielikult ja igasugune kommunisti vastu suunatud opositsioon suruti juba eos maha. Palju inimesi kaotas elu, püüdes müüri ületada.

Saksamaa Liitvabariigi esimene kantsler Konrad Adenauer püüdis riiki Lääne-Euroopasse integreerida, arendades laialdast koostööd teiste maadega. Marshalli plaani abil sündis 1950 majandusime. Kui 1969 valiti liidukantsleriks Willy Brandt, algas Ida ja Lääne lähenemine, mis viis koguni SDV diplomaatilise tunnustamiseni Lääne-Saksamaa poolt.

Saksamaa taasühinemise tegi võimalikuks vahepeal idablokis toimunud põhjalikud muutused. Nõukogude valitsusjuhi Mihhail Gorbatšovi poliitika aluseks said perestroika ja glasnost ning just need viisid NL ülemvõimu hääbumiseni Ida-Euroopas. Demokraatlikud muutused Poolas käivitasid ahelreaktsiooni.

Alates 1987. aastast võisid SDV kodanikud esmakordselt oma maalt lahkuda – kas Praha või Ungari kaudu. 9. novembril 1989 langes ka Berliini müür. Kolm nädalat hiljem esitas SFV liidukantsler Helmut Kohl kümnest punktist koosneva programmi Saksamaa ühendamiseks. 3. oktoobrist 1990 oli Saksamaa taas terviklik riik. Seesmise ühtsuse taasloomine kestab siiani.

Alates ühinemisest on Saksamaa võtnud juhtiva rolli Euroopa liidus ja NATOs. Saksamaa on saatnud rahuvalvekorpusid Balkanisse, Afganistani ja Iraaki ning on pidanud ka luuresõda talibani vastu.